

GREGÁREK, MATĚJ. STÁT OBĚMA NOHAMA NA ZEMI:
SYMETRICKÉ PŘÍSTUPY K LEGITIMITĚ STÁTU.
PRAHA: LEGES, 2018, 200 S.

Kniha Matěje Gregárka *Stát oběma nohama na zemi* s podtitulem *Symetrické přístupy k legitimitě státu* je významným příspěvkem do soudobé diskuse o stavu a budoucnosti státu. Ta se rozvinula v návaznosti na článek P. Holländera *Soumrak moderního státu*, který byl v r. 2013 otištěn časopisem *Právník*, a běží za účasti řady odborníků z okruhu společenských věd až do dnešních dní. Tato debata ukázala podstatnou neshodu v diskutované problematice, nemožnost vyslovení definitivního stanoviska s ohledem na značnou dynamiku společenského vývoje a potřebu komplexnosti výzkumu s využitím různých perspektiv, ze kterých lze stát zkoumat.

V reakci na to se Gregárkova práce zabývá postavením, úlohou, a hlavně legitimizací státu v době globalizace a dalších společenských proměn v celkovém pohledu. Autor, diagnostikující pohyb směrem od moderního státu, se snaží odpovědět na otázku, „*jakým směrem se chceme ubírat, neb ne všechny alternativy jsou stejně žádoucí, ať již jsou polycentrické nebo naopak centralizované na vyšší úrovni, než je národní stát*“. Hlavní pozornost však věnuje teoretickým analýzám reflektujícím transformaci státu dneška, jeho legitimacy a postižení kontextu, ve kterém ke změnám dochází. Řeší tedy problém soudobého státu poměrně širokospektrálně, s ambicí nenechat žádný dílčí aspekt problematiky bez odpovědi.

Kvalitní zpracování tématu vyžaduje mezioborový přístup a slušnou orientaci v řadě společenských věd – v sociologii, politologii, ekonomii, historii, právní vědě a státovědě. Zvládnuty musí být na solidní úrovni také dějiny myšlení a autor by měl být patřičně kritický, aby nepodléhal okouzlení různými „populárními“ myšlenkovými směry a vlivu ideologií. V tomto případě musel autor bojovat i s působením vlastních fixních idejí – se svým trvalým a hlubokým přesvědčením o nelegitimitě, možná i o škodlivosti, státu, které má původ v jeho libertariánsko-anarchistické orientaci, jakož i s přichylností k ekonomickým metodám a ekonomizujícímu vidění světa. Nakonec právě tato jeho předpojatost předurčila optiku nahlížení tématu a metody zpracování, ovšem nevygenerovala předem dané řešení. To je výsledkem kriticky vedených úvah.

Práce je rozdělena do čtyř částí. Úvod je vstupem do problematiky legitimizace státu. Autor v něm slibuje zamyšlení nad soudobým legitimizačním diskursem týkajícím se státu a zejména nad impulzy anglosaské debaty o politickém anarchismu a nad přínosem politické ekonomie (zvláště teorie veřejné volby). První část pléduje pro využití „*politickoekonomického instrumentária [...] při analýze státu*“. Autor se zde přihlašuje k jednomu proudu teorie veřejné volby, který je podle něj paradigmatickým obecnějším než klasická státověda a umožňuje lépe vysvětlit soudobé proměny státu. V druhé části autor definuje pojem legitimacy „*jako morální vlastnost (ospravedlnění) státu, která zakládá jeho politickou autoritu*“ a tomu odpovídající závazek bezpodmínečné poslušnosti občanů. Toto své „vnější“ pojetí legitimacy konfrontuje s odlišnými přístupy, především

s tradičním konceptem systémově- imanentním, a snáší také argumenty pro svou koncepci symetrického chápání legitimacy „jako ospravedlnění autority v termínech obecné normativity“. Posléze, v třetí části, se autor věnuje praktické relevanci legitimizačních teorií v globalizovaném světě. V závěru jsou sumarizovány důsledky nabízených řešení jako údajně smysluplná alternativa tradičních státovědných konceptů. Z tohoto stručného přehledu je tedy patrné, že má práce přehlednou a promyšlenou strukturu. Hlavní výkladovou linii vhodně doplňují exkurzy k souvisejícím tématům, aniž by čtenář ztrácel orientaci ve složitě problematice.

Autor ve své práci pohlíží na stát a jeho legitimitu značně kriticky. Stát je pro něj těžko akceptovatelným přisvojitelem mocenského monopolu, který dává lidem pravidla, vynucuje absolutní poslušnost, a ještě si nárokuje legitimitu. Nerespektuje přitom to, co všichni, a není ani příliš funkční jak v minulosti, tak v současnosti. To všechno může být i pravda, ale pořád to nestačí na úplné zavržení státu. V dějinách lidstva totiž státní uspořádání jednoznačně dominuje, nepočítáme-li archaické společnosti. Toto uspořádání společnosti vykazuje přes svoji nedokonalost pozoruhodnou životaschopnost a v podstatě nemá smysluplnou alternativu – vždyť ani soudobé integrace se nemohou států zcela zbavit. Jak mnoho je stát potřeba, naplno dokazují teritoria tzv. zhroutěných států. Od toho všeho se odvíjí legitimita státu jako společenské instituce. Je potvrzena společenskou a historickou praxí. Tváří v tvář těmto skutečnostem působí autorův pokus legitimizovat stát z „morálních“ pozic poněkud idealisticky. Stát je mocenskou institucí, která zajišťuje, aby lidé vůbec mohli žít spolu, kterou nemá smysl testovat prizmatem „morálních“ imperativů platných pro každého. I stát, který nedostojí „morálně“ založené legitimitě, může dobře plnit své funkce. Ani „morálně“ legitimizovaný stát pak nemůže vynucovat na lidech absolutně všechno, protože lidé jsou svobodní, a ne automaty. Stát zůstane legitimní, i když se neposlechne úplně všechno. Není ani žádná „morální“ povinnost poslechnout jakýkoli státní příkaz, maximálně povinnost dodržovat právo, pokud není extrémně nespravedlivé.

Jinak než autor mohou zkoumanou problematiku traktovat odpůrci individualismu – vyznačící kolektivistických a solidaristických doktrín. Stát bude u nich zaujímat jedno z čelných míst na žebříčku hodnot a budou mu připisovány významné sociální funkce. S představou krize státu se nebudou chtít smířit. Ani většinou nebudou ochotni stát obětovat ve prospěch integrací nebo polycentrického uspořádání. Mnoho lidí se dnes obrací k národnímu státu, jinými zpochybňovanému, jako k poslední naději, jak čelit některým nežádoucím změnám, které přináší globalizace.

Jak bylo uvedeno výše, připomínky lze vznést ke koncepci pojmu legitimacy státu a důsledkům, které z ní jsou dovozovány. V rámci autorova přístupu je však práce koherentním dílem zpracovaným se značnou akribií a čtenáře určitě obohatí. Autor se snaží prolomit nedůvěru právníků k ekonomickým metodám, která je mezi nimi tradiční. Jako člověk s právníckým a ekonomickým vzděláním nepovažuje difference mezi právníckými a ekonomickými přístupy za nepřekonatelné. Fakt, že více straní ekonomickým metodám, je ale z práce poznatelný. Není to vidět jen z výsledku, k němuž dospívá, nýbrž i z použité literatury. Její seznam je úctyhodný. Zahrnuje převážně díla cizojazyčná, právníká i ekonomická. Nicméně prokazatelně v něm chybí některé klasické

státovědné práce – např. Jellinekova *Všeobecná státověda* nebo Neubauerova *Státověda a theorie politiky*. Nenajdeme zde ani knihy Z. Pešky nebo V. Pavlíčka. A to je ke škodě jinak kvalitní práci.

doc. JUDr. PhDr. Pavel Maršálek, Ph.D.
Právnická fakulta Univerzity Karlovy
marsalep@prf.cuni.cz

doi: 10.14712/23366478.2022.41